

Poslovil se je Ludvik Mrzel, prvi povojni upravnik Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru

Konec lanskega septembra se je tiho poslovil Ludvik Mrzel (1904 do 1971), pisatelj ene najlepših slovenskih knjig, ki jo je izdal leta 1938 z naslovom »Bog v Trbovljah«. Bil je predvsem lirik, mojster kratke proze, vendar je v posameznih obdobjih svojega življenja odločilno posegel tudi v dejavnost slovenskega gledališča. Še mlad je preizkušal svoje sile na odru, potem pa je v takratnem dnevniku »Jutro« spremljal delo ljubljanske Drame s kritičnimi poročili, ki jih je v povojnih letih nekaj časa nadaljeval tudi v »Slovenskem poročevalcu«, primere njegove gledališke esejistike pa najdemo tudi v revijah, največ v »Ljubljanskem zvonu«. Po osvobojenju mu je bila zaupana dolžnost, obnoviti Slovensko narodno gledališče v Mariboru in to ustanovo je kot prvi povojni upravnik vodil do začetka leta 1947.

V počastitev njegovega spomina objavljamo dve pričevanji. Najprej droben esej, ki ga je sam bral pred zaveso ljubljanske Drame, ko je ta 10. decembra 1931, ob trinajstletnici pisateljeve smrti, uprizorila »Kralja na Betajnovi« (LZ 1932, 47). Za tem mladostnim esejem pa objavljamo eno poslednjih Mrzelovih pisem, v katerem se je spet povrnil v mladostna leta: v njem je sporočal, 25. junija 1970, prijatelju nekaj informacij o skupnem delu s Ferdom Delakom okrog leta 1925.

1

Tele besede so namenjene tejle uri in temule večeru. Jutri bo poteklo trinajst let, kar je umrl avtor »Kralja na Betajnovi«, danes tri dni bo poteklo trinajst let, kar je bil Ivan Cankar pokopan.

Kaj se to pravi: biti pokopan? Ljudje na svetu najbrž samo zato tako mirne duše lahko prenesemo vsak pogreb, ker že zdavnaj dobro vemo, kako malo od človeka lahko umre. Nobena misel, ki se je kdaj rodila, nobena ljubezen, ki je kdaj gorela med nami, ne more nikoli tako daleč ugasniti in razpasti, da ne bi tisoč večnih pezami skrušene dni prebijamo še zatorej lahko črnim obupom in železnimi pezami skrušene dni prebijamo še zatorej lahko pač samo zavoljo vsega, za kar se je človek na tej zemlji že tisoč let pred nami

Ludvik Mrzel v zadnjih letih

boril: za malo lepote, za malo pravice in za malo svobode pod solncem. Kaj naj se torej reče, biti pokopan — za človeka, čigar vse življenje je bilo en sam silen uporen plamen od zemlje do neba in ki je slednjo kapljo krvi iz svojega srca potočil samo za razodetje in vstajenje vsega, kar je resničnega v človeku, kar je resničnega v narodu in v družbi in kar sta od nekdanj dušila k tlom nasilje in laž. Ne, spominjati se velikega človeka, se nikoli ne reče, spominjati se pokojnika; spominjati se Cankarjeve smrti, se pravi samo, pokloniti se njegovemu življenju in njegovemu velikemu delu, pokloniti se večnemu, živemu človeku, ki je nekoč bil in ki se še danes nenehoma z nami vred bori za vse, za kar se moramo biti, in ki mu še dolgo, dolgo ne bomo mogli doumeti vsega smisla in vse veličine.

Kaj je življenje in kaj je umetnost? Vse stvari, vsi ljudje in vsa njihova dejanja prihajajo od nekod in nekam gredo, vse teče skozi čas in nič nikjer za zmerom ne pristane. Človek nikoli ne ve, kako bo danes ali jutri svet preoblikoval svoj obraz. Nobena zmaga ni zadnja zmaga, noben poraz ne more nikoli do konca ostati poraz. Življenja stoletij so kakor življenja ljudi: nekje se rodijo in nekje umro — in mnogo ljudi in mnogo stoletij pade na frontah. Umetnik ne more ničesar sredi vsega tega, umetnik lahko samo vse ve in vse razodene — to je od nekdanj ves njegov neusmiljeni poklic. Ko je svet dobil novo podobo, je Cankar šel odtod in njegova smrt je bila kakor smrt Maksa Krnca na Betajnovi: padel je sredi borbe za stvar, ki še dolgo ni dobljena, Kantor je ostal kralj na Betajnovi in triumfira kar naprej. Cankarjevo delo je še zmerom samo

težka, neizpolnjena dediščina in danes vemo samo to: da se mimo te dragocene dediščine nikoli več ne bo mogel premakniti čas. Po nji bo moral delati in živeti, kdor bo hotel živeti v dni, ki nam bodo brez dvoma še sijali.

Zelo prav bi bilo, da bi se človek spominjal te smrti vsako leto in vsak dan. Morda bi se tako polagoma vendarle privadil tudi tiste velike reči, ki jo slovenski ljudje tako žalostno malo znamo: morda bi se namreč polagoma privadil, tudi malo življenja in malo krvi iz svojega srca tvegati za zmago pravice in svobode, kakor se je za pravico in svobodo vsega dal Ivan Cankar.

2

Z Delakom sva bila dobra prijatelja, čeprav se nisem, po pravici povedano, strinjal z njegovimi ekstremnimi prijemi v umetnosti. Sodeloval sem z njim samo dvakrat: pri tistem nesrečnem umetniškem večeru v Operi, na katerem sem nastopil z neuspelo recitacijo Antonijevega govora iz Shakespearovega Julija Cezara, pozneje sem pa napisal nekaj meditacij v prozi za baletni večer njegove prve žene prav tako v Operi; tekste sem objavil tudi v Ljubljanskem Zvonu, leta se zdajle ne spomnim. To je bilo, kar sva skupaj nastopala, drugače pa me je zmerom vabil k sodelovanju, k Tanku itd. Bil je v resnici veder, neumorno delaven novotar na vseh koncih in krajih, ki smo ga vsi, kar je bilo napredne mladine, imeli radi. Nekajkrat sem tudi pisal o njem, tako v Jutru o njegovi dramatizaciji Hlapca Jerneja.

Pred leti je nekje objavil neke spomine na tiste čase, zdajle ne vem več kje; tu in tam mi odpoveduje spomin. Vem samo, da sem razmišljal o tem, da bi ga korigiral. Pisal je o nekem naprednem kulturnem klubu, ki smo ga ustanovili tamle v dvajsetih letih, pa ni dolgo delal. Prostor zanj smo najeli v salonu opuščene gostilne v bregu nad Gruberjevim prekopom, kjer smo se shajali k vajam za nastope, sestanke, predavanja itd. To je hiša na levem bregu prekopa malo nad cesto, precej velika, z lepim lesenim paviljonom nad zidano škarko, zdi se mi, da je prva ali druga po odcepu Ceste na Grad, pri katerem moraš zaviti ob prekopu navzdol. Hišo Ti bo lahko najti, saj to ni daleč od Prul. V klubu je živahno sodeloval tudi slikar Avgust Černigoj iz Trsta, ki je tedaj živel nekaj let v Ljubljani. V tem paviljonu (uti) je Černigoj tudi nekaj časa stanoval. Tole stvar Ti tako na drobno pripovedujem zato, ker je ranjki Delak po spominu zapisal, da je imel klub svoj sedež v gostilni pri Tičku na gričku, kar je pa precej dalje od tod, nad začetkom Streliške ulice. Če se že kdaj spominjamo takšnih malenkosti iz naše kulturne preteklosti, jih je treba pravilno zabeležiti.

Ludvik Mrzel nous a quittés

A la place de la notice nécrologique consacrée à l'écrivain, critique et directeur de théâtre Ludvik Mrzel (1904—1971), nous publions deux documents sur son travail. D'abord un essai qu'il a lu lui-même avant la représentation de la pièce de Cankar »Le roi de la Betajnova« lors du 13ème anniversaire de la mort de Cankar (le 10 décembre 1931) au théâtre Drama de Ljubljana. Deuxièmement une lettre adressée à un ami un an avant sa mort dans laquelle il évoque ses années de jeunesse (1925) lorsqu'il collabora avec le metteur en scène Ferdo Delak dans l'organisation d'un groupe de théâtre d'avant-garde.